

คำพอสอน

กระบวนทัศน์พระราชทาน “เรียนความรู้ ทำการงาน และทำความดี”

“เด็ก ๆ นอกจากจะต้องเรียนความรู้แล้วยังต้องหัดทำการงานและทำความดีด้วย เพราะการทำงานจะช่วยให้มีความสามารถ มีความขยันอดทนพึ่งตนเองได้ และการทำดีนั้นจะช่วยให้มีความสุขความเจริญ ทั้งป้องกันตนไว้ไม่ให้ตกต่ำ”

พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี ๒๕๓๐

บทความพิเศษ

กระบวนทัศน์แห่งความสำเร็จ

โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ

“เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”

พระมหาพงศ์นรินทร์ จิตวิโส

ประธาน กคพ.

๑. เปลี่ยนมุมมองใหม่

ในคราวที่วิกฤตการณ์ทางสังคมที่เสื่อมทรามลงอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ ทำให้เราได้พบเห็นข่าวเลวร้ายต่าง ๆ มากมายและที่น่าวิตกก็คือข่าวพฤติกรรมเลวร้ายของเด็กและเยาวชนที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ และถูกนำเสนอบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ทางสื่อมวลชน จนกลายเป็นการชี้หน้าให้วัยรุ่นนอนยากลองและทำตาม เป็นปฏิกริยาลูกโซ่ต่อไปอีก ผู้ใหญ่ทั้งหลายก็ออกมาวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมดังกล่าวมากมาย บ้างก็หากินกับการเฝ้ามองหาสถิติความเลวร้ายของเด็กและเยาวชนไทยอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ผู้คนในสังคมรู้สึกชินชาและเกิดภาวะยอมจำนนต่อปัญหาอย่างที่ทำทางแก้ไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถจะมีมุมมองใหม่ๆ ที่จะเห็นทางออกจากปัญหาเหล่านี้ได้

อย่าเอาแต่เรียกร้อง “ผล” โดยไม่ทำ “เหตุ”

อย่ามัวแต่วาดหวัง Output โดยไม่มี Process

ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง ผู้คนในสังคมก็รำร้อและคาดหวังกับเด็กและเยาวชนไทยอย่างมากมาย ว่าจะต้องเป็นทั้งคนที่เก่ง ทั้งดี และมีความสุข ให้พอเพียง ให้รักรั้ววัฒนธรรมความเป็นไทย ฯลฯ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเรียกร้องและวาดหวังกับเด็กและเยาวชนไทยเช่นนี้ เสมือนเป็นความเพ้อเจ้อ ในเมื่อมีความต้องการผลเช่นนี้ แต่ขอขอย้อนถามให้ช่วยกันพิจารณาว่า เราได้ทำเหตุให้ถึงพร้อมแก่การเกิดผลแล้วหรือยัง เราเรียกร้องเอา

Output กับเด็กและเยาวชนไทยให้ต่อนั้นอย่างนี้ แล้วเราได้ช่วยกันสร้าง Process ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนไทยดีอย่างที่ร่ำร้องต้องการแล้วหรือยัง หากต้องการผลแต่ไม่ทำเหตุให้ตรง ต้องการ Output แต่ไม่สร้าง Process ต่อให้เรียกร้องร่ำร้องครวญหาไปอีกสิบชาติ ก็คงยังไม่ได้ และนี่ก็ไม่ใช่วิธีคิดแบบพุทธเลย ไฉนประเทศไทยที่ประชากรส่วนใหญ่ก็เป็นพุทธ ผู้บริหารบ้านเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นพุทธ กับไม่คิดพิจารณาแบบชาวพุทธว่าควรจะร่วมกันสร้างเหตุ หรือ Process ให้ถึงพร้อมแก่การพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้ดีและสมบูรณ์อย่างที่เรียกร้องต้องการกันเสียที (แต่ไม่รู้ว่าจะเข้าใจหรือคิดได้กันหรือยัง เฮ้อ!) ไม่ใช่ปล่อยให้สังคมไทยมีแต่เหตุ และ Process ที่ทำให้เด็กช้ำมากมายโดยไม่ขจัดให้ลดลง แต่เหตุและ Process ที่ทำให้เด็กตึกกลับมีน้อยหรือแทบไม่มีเลย และรัฐบาลหรือผู้ใหญ่ในบ้านเมืองนี้ก็ไม่ค่อยลงทุนลงแรงในเรื่องนี้เลย ถึงเวลาต้องกลับมาย้อนมองอย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือเป็นวิทยาศาสตร์กันเสียทีแล้ว

เปลี่ยนจากสังคมไทยที่ปล่อยให้ “ดีตามยถากรรม แต่เลวอย่างเป็นระบบ!”

ให้เป็นชุมชนหรือสังคมที่ “ดีอย่างเป็นระบบ” บ้างได้แล้ว

เด็กคนหนึ่งที่เกิดและเติบโตขึ้นมาในสังคมไทย มีสิ่งเลวร้ายต่างๆ เข้ามารายล้อม แทรกซึม ชี้นำ นำพาไปสู่ความชั่วช้าเลวทรามมากมายอย่างเป็นระบบและมีกำลังยิ่งใหญ่มาก เช่น การ์ตูนลามกที่มีการตีพิมพ์ และจัดจำหน่ายอย่างเป็นระบบกว้างขวางไปทั่วประเทศแทบจะทุกพื้นที่รอบโรงเรียนทุกแห่งในประเทศ การพนันที่ทำให้ถูกกฎหมายนั้นมีกำลังระดมทุนมากมาย มีการกระจายและจัดจำหน่ายไปทั่วประเทศอย่างเป็นระบบมากๆ มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทั้งตรงและทางอ้อมในสื่อมวลชนหลายแขนง โดยเฉพาะการโฆษณาแฝงตามข่าวหน้าหนึ่งหนังสือพิมพ์ เหล้า เบียร์ บุหรี่ มืองค์กรหรือบริษัทขนาดใหญ่ดูแลการผลิต การตลาดอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังมีนำเข้าจากต่างประเทศด้วย มีการระดมทุนได้อย่างมหาศาลบ้างก็เข้าตลาดหุ้น มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบด้วยทุนมหาศาล และยังคงพัฒนากำลังความชั่วให้เป็นระบบตามมาอีกหลายโครงการในอนาคต ในขณะที่สิ่งดีๆ ที่รายล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชนไทย สังคมเราปล่อยให้ไปทำตามยถากรรม สุดแต่บุญแต่กรรมของแต่ละคน แล้วแต่พ่อแม่ แล้วแต่หลวงพ่หลวงพี่ จะทำกันไปตามยถากรรม ทำไหวก็ทำกันไปตามมีตามเกิดรัฐบาลไม่ค่อยเหลียวแล ห मदแรงก็เลิกทำกันไปไม่ไยดี ถ้าเราลองวิเคราะห์วิจัยกันอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เราจะเปรียบเทียบกันเห็นได้ชัดเจนเลยว่า เราลงทุนทางด้านที่จะทำให้เด็กดี หรือลงทุนด้านที่ทำให้ช้ำมากกว่ากัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่เวลาอะไรดีๆ ก็ปล่อยให้ดีตามยถากรรม แต่เวลาเลวเลวอย่างเป็นระบบ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ “ดีตามยถากรรม แต่เลวอย่างเป็นระบบ” ครอบรัยครั้งความดีก็แพ้อัยครั้ง เมื่อไรจะมีผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองนี้คิดได้และเปลี่ยนมุมมองเสียทีว่าถึงเวลาที่สังคมไทยควรจะ “ดีอย่างเป็นระบบ” กันได้แล้ว

แม้ผู้ใหญ่ข้างบนจะคิดไม่ได้ เราก็ไม่ยอมอมมืออมเท้า โรงเรียนวิถีพุทธก็ดี โครงการคุณธรรม เฉลิมพระเกียรติก็ดี ก็เป็นตัวอย่างขอความพยายามของคนรากหญ้า คนเล็กคนน้อยที่ตั้งใจจะทำให้เด็กและเยาวชนที่เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองในสังคมไทยเรา ดีได้อย่างเป็นระบบเสียที แต่ก็คงต้องเหนื่อยยากและต้องมุ่งมั่นทุ่มเทพยายามกันอย่างยิ่ง ภายใต้อสังคมนตรีให้ความสำคัญในเรื่องนี้น้อย แต่เราก็ไม่ท้อใจ ต่างก็ให้กำลังใจกันทำความดีให้เป็นระบบกันต่อไป

“อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว”

โมหะวิฆาหรือมิจฉาทิฐิที่รุนแรงมากประการหนึ่งในสังคมไทยก็คือ การปล่อยให้ความดีหรือการทำความดีของคนใดคนหนึ่งนั้นโดดเดี่ยว ที่เห็นได้ชัดก็คือวิธีคิดที่ชอบยกย่องเด็กดีคนดีแบบเดี่ยวๆ ทั้งโรงเรียนมีพนักกว่าคน แต่ยกย่องนักเรียนให้ดีมีคุณธรรมเลอเลิศอยู่เพียงคนเดียว หรือไม่ก็คน แล้วนักเรียนคนนั้น ก็ต้องอาภัพอัปโชค กลายเป็นตัวประหลาดในสายตาเพื่อน และก็ไม่เห็นมีเพื่อนนักเรียนคนไหนอยากทำตามเลย แล้วก็ไม่เคยทบทวนหรือถกคิดว่าวิธีคิดอย่างนี้มันได้ผลหรือไม่ มันเกิดประโยชน์ในการสร้างค่านิยมให้ใฝ่ดีหรือไม่ ไม่เลย เราจึงพบปรากฏการณ์ที่ระบอบไปทั่วในสังคมไทย ก็คือละอายที่จะทำความดี แต่กล้าหรือชอบที่จะทำชั่ว เมื่อใครทำดีกลับถูกมองในเชิงลบ อย่างเช่น นายดาบตำรวจท่านหนึ่ง รักสิ่งแฉล้มปลอม ปลุกต้นไม้มาตลอดชีวิต ปลุกไปได้เป็นหลายล้านต้นแล้ว แต่คนที่พบเห็นก็ไม่เข้าไปช่วยปลุก กลับว่าแฉว่า “บ้า” ทั้งนี้ก็เพราะวิธีคิดแบบปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยวนั่นเอง

จากประสบการณ์ที่พบเห็นเยาวชนทำโครงการคุณธรรมในหลายกรณี พบว่าเยาวชนเหล่านั้นมีความสุขในการทำความดีมาก รักและภาคภูมิใจในโครงการหรือความดีที่ตนเองร่วมกันทำอย่างมาก ทั้งนี้ ก็เพราะพวกเขาได้ร่วมกันทำดีกันหลายๆ คนมันจึงมีความสุข ความสนุก และเกิดค่านิยมเชิงบวก ไม่รู้สึกเก้อเขินหรือรู้สึกว่าเป็นตัวประหลาด แถมยังได้เพื่อนใหม่ๆ เพิ่มขึ้น โครงการคุณธรรม จึงทำให้ “ทำดีได้ไม่โดดเดี่ยว” และหวังว่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้หลายๆ คนเปลี่ยนมุมมองและเข้าใจในความหมายของวลีที่ว่า “อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว” ว่าเป็นกระบวนการทัศนสำคัญในการกอบกู้วิกฤติสังคมไทย

มุมมองใหม่ “กินปัญหาเป็นอาหาร”

“เห็นปัญหาเป็นขนมหวาน รับประทานแล้วจะได้ปัญญา”

ในยุคเสื่อมของสังคมไทยทุกวันนี้ ทำให้ทุกภาคส่วนมีปัญหาประสบวิกฤติการณ์น้อยใหญ่มากมายทั้งในระดับส่วนบุคคล ครอบครัว โรงเรียน วัด องค์กรต่างๆ ตลอดจนชุมชนและสังคมสิ่งแวดล้อม ล้วนแล้วมีแต่ปัญหามากมายแทบจะทุกที่ทุกเวลาด้วยซ้ำ คนไทยเราจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นโรคเครียด และอาจกลายเป็นโรคจิตประสาทสูงขึ้น ต้องระบายออกโดยพึ่งสารเสพติดหรือบายมุขต่างๆ เพิ่มขึ้น ก็ยิ่งกลายเป็นการเพิ่มปัญหาใหม่เข้าไปอีก ทั้งนี้ก็เพราะเรามองปัญหาแบบมุมมองเดิมๆ มองปัญหาแบบอับปัญญา พอเจอปัญหาก็เครียดก็ทุกข์ก็เลยหนีปัญหาบ้าง ไม่ยอมรับมันก็ซ่อนซุกไว้ใต้พรมบ้าง โยนความผิดให้คนอื่นบ้าง ปัญหาจึงนำมาซึ่งวงจรแห่งความทุกข์โศกซ้ำซาก ที่ไม่ได้รับการแก้ไขสักที แม้กระทั่งขั้นเริ่มต้นคือ “การมองเห็น”

คนส่วนใหญ่แค่บ่นกับปัญหาที่เจอ แต่ไม่เคย “เห็น” ปัญหาสักที (บางคนยังเถียงอีกนะว่าทำไมจะไม่เห็น!) ถ้าเห็นจริง ต้องเห็นชัดด้วยปัญญา เห็นชัดทุกแง่ทุกมุม เห็นแล้วสืบสาวไปถึงสาเหตุที่เกี่ยวข้องกันได้ตลอดสาย ทั้งสาเหตุโดยตรง สาเหตุโดยอ้อม รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมทั้งหลาย ถ้าเห็นได้แบบนี้ เรียกว่าเห็นด้วยปัญญาล้วนๆ จะไม่ทุกข์เลย แต่ตรงข้ามกลับนำไปสู่ความสุขที่คิดหาทางออกทางแก้จากปัญหาเหล่านี้ได้

โครงการคุณธรรม จึงเป็นกุศโลบายที่ทำให้เรามามองปัญหาในมุมมองใหม่ ให้โรงเรียนเกิดนโยบายใหม่ให้ “กินปัญหาเป็นอาหาร” ชะเลย ให้ “เห็นปัญหาเป็นขนมหวาน รับประทานแล้วจะได้ปัญญา” ปัญหามากมายในโรงเรียนทำไมต้องเป็นภาระให้คุณครูผู้บริหาร? ปัญหาห้องน้ำเหม็น โรงเรียนสกปรก ขยะเยอะนักเรียนมาสาย เข้าแถวไม่ตรง ไม่ไหว ไม่ประหยัดน้ำประหยัดไฟ โรงอาหารวุ่นวายสกปรก ฯลฯ ทุกๆ ปัญหา

ในทุกซอกทุกมุมของโรงเรียน ล้วนนำมาทำเป็นโครงการได้หมด ให้นักเรียนเป็นหูตาลับปรอด เจอปัญหาที่ไหน ก็เห็นเป็นโครงการได้หมด ปัญหาที่เคยทำให้เครียด ไม่ยอมรับแอบซุกไว้ใต้พรม ก็จะได้รับโอกาสแก้ไขให้หมดไปเสียที เป็นโอกาสดีที่จะพลิกมาเป็น กระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ ทำงานเป็นทีม ได้ดีได้เป็น ซึ่งเด็กนักเรียนไทยมักจะอ่อนในด้านนี้อยู่มาก ดังนั้นเมื่อเรามองปัญหาในมุมใหม่ ก็จะไม่ทุกข์ มีแต่หนทางที่จะนำไปสู่ความสุข สมดังคติธรรมทางพุทธที่ว่า “ทุกข์มีไว้สำหรับเห็น มิได้มีไว้สำหรับเป็น”

ผู้ใหญ่ควรเรียนรู้จากเด็ก ลองเปิดโอกาสให้เด็กคิดและลงมือทำด้วยตนเอง

ผู้ใหญ่ทำหน้าที่เพียงกระตุ้นฉันทะ-สะกิดให้เกิดความตระหนัก สร้างแรงบันดาลใจ(+พลังใจ) ส่งเสริมค่านิยมใฝ่ดี(ที่ไม่ซีเรียส) กระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์(ที่ท้าทายไม่เซย) ทั้งนี้ความสำเร็จของโครงการคุณธรรมจึงสำคัญอยู่ที่จุดเริ่มแรกของการทำโครงการมากที่สุด ว่าเยาวชนได้ตระหนัก คิดเห็น และเลือกประเด็นปัญหาที่นำมาทำเป็นโครงการคุณธรรมด้วยตัวของพวกเขาเองหรือไม่ ซึ่งถ้าเยาวชนตระหนัก คิดหรือแม้แต่เพียงตัดสินใจเลือกปัญหามาทำโครงการด้วยตนเอง ก็จะทำให้พวกเขาารู้สึกเป็นเจ้าของ และจะนำไปสู่การมุ่งมั่นทุ่มเทร่วมกันคิดร่วมกันทำ อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในตัวของพวกเขาอย่างลึกซึ้งได้ในที่สุด แต่ตรงข้าม หากพวกเขาซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่น ต้องทำโครงการเพราะผู้ใหญ่คิด ผู้ใหญ่สั่งให้ทำ พวกเขาจะไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ผูกพัน ไม่ภาคภูมิใจ ไม่รู้สึกว่ามั่นท้าทาย และเวลาทำก็จะไม่มุ่งมั่นทุ่มเท ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อยหรือผิวเผิน และอาจก่อให้เกิดผลตรงข้ามคือความทุกข์ ความระอาหรือเบื่อหน่ายในการทำดี ได้ ซึ่งคุณครูที่ปรึกษาโครงการต้องระวังและตระหนักให้มาก สำหรับวัยรุ่นนั้น ยิ่งถ้าสร้างบรรยากาศหรือความรู้สึกว่ามั่นท้าทายและสนุก พวกเขาจะมีความสุขในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ทำที่สีหน้าแววตาและการสื่อสารของคุณครูที่ปรึกษาต่อพวกเขาจึงมีผลมาก

จึงขอเชิญชวนและเป็นกำลังใจให้ผู้ใหญ่ใจดีทั้งหลายมาช่วยกันสนับสนุน ชี้นำและสร้างเงื่อนไขให้เด็กไทย เกิดความตระหนัก รู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และสนับสนุนให้พวกเขาได้มีพลังสร้างสรรค์ในการทำโครงการคุณธรรม ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง อย่างต่อเนื่องกันเถิดนะ

เปลี่ยนจากสบประมาทว่า “คบเด็กสร้างบ้าน”

เป็นความเชื่อมั่น “คบเด็กสร้างชาติ”

สังคมไทยเรามีสำนวนดูเบาหรือสบประมาทเด็กไทยในทำนองว่า อย่าไปคบเด็กสร้างบ้าน หรือเยาะเย้ยถากถางว่าเพราะไป “คบเด็กสร้างบ้าน” งานจึงออกมาไม่ดีไม่สำเร็จ อันเป็นที่มาที่ความคิดความเชื่อที่เป็นปัญหาถึงขั้นมิถุนานธิปฏิบัติประการหนึ่ง อันมีผลอย่างมากต่อเด็กไทย ทำให้เขาไม่กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ดี สิ่งสร้างสรรค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นขึ้นเป็นอัน ในทางตรงข้ามกลับทำให้เขาประซัดหรือแหวกแนวไปกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ชั่วๆ แล้วหลอกให้ตัวเองรู้สึกว่า เมื่อไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเช่นกินเหล้าสูบบุหรี่ ก็ทำให้ดูว่าเป็นผู้ใหญ่แล้วเหมือนกัน ซึ่งเป็นความผิดพลาดใหญ่หลวงที่คนไทยส่วนใหญ่คิดอย่างนี้ ทำให้พลังที่สร้างสรรค์อันมหาศาลของเด็กและเยาวชนไทยนี้ต้องเสียไป แล้วกลายมาเป็นภาระ เสียแทน หากถ้าเราเปลี่ยนมุมมองใหม่ ว่าเด็กและเยาวชนไทยเราเนี่ยแหละมีศักยภาพและพลังสร้างสรรค์อย่างมากมาย เชื่อมั่นในตัวของพวกเขาว่าทำ

สิ่งที่ดีสิ่งที่มีประโยชน์ได้เป็นจริงเป็นจัง ภาระก็จะเปลี่ยนเป็นพลัง สังคมไทยก็จะมีพลังขับเคลื่อนไปสู่ความดีงามได้อย่างมากมาย และนำมาให้ศรัทธา

ตั้งตัวอย่างโครงการคุณธรรมมากมาย ที่เด็กและเยาวชนได้ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การเสียตัว การตีกัน การเสพยาเสพติด การไม่มีคนดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ฯลฯ ได้เป็นผลสำเร็จ ที่ทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกทึ่งและปิติเป็นที่อัสรรย พวกเราสามารถนำพาผู้คนทั้งในโรงเรียนและชุมชนให้ลุกขึ้นมาช่วยกันทำความดี ทำสิ่งที่มีประโยชน์ร่วมกันได้อย่างมากมาย อันน่านุโมทนาในบุญอันเป็นมหาคุณเหล่านี้อย่างยิ่ง

แต่ถ้าไม่เข้าใจหรือใจไม่บริสุทธิ์ผู้ใหญ่ก็จะคิดแค่ “คบเด็กสร้างภาพ”

แต่อย่างไรก็ตาม ก็เป็นความอาภัพอัปโชคในสังคมไทยอีกประการหนึ่ง ที่โครงการดีๆ ที่ประกาศตนว่าจะแก้ปัญหาของเด็ก หรือส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ทำความดีเป็นจำนวนมาก คิดเพียงแค่นำเด็กไปเป็นเครื่องมือเล่นละครสร้างภาพหลอกสังคมว่าห่วงใยและแก้ปัญหาเด็ก หรือใช้เด็กบังหน้าเพื่อหาผลประโยชน์ แอบแฝง โครงการเหล่านี้มักจะทำกิจกรรมผิวเผินเช่น เขียนเรียงความ วาดรูป ร้องเพลง เป็นต้น ซึ่งก็สามารถวิเคราะห์ได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ว่าจะทำให้เด็กและเยาวชนไทยดีได้สักเท่าไรกัน และทำได้จริงแค่ไหน? แต่ก็มักชอบทำ บ้างก็ไปนำเอาดาราวัยรุ่นมาสวมบทว่าเป็นตัวแทนของเด็กและเยาวชนไทยที่ดี ประหนึ่งว่าจะทำให้คนเข้าใจไปได้ว่าเด็กและเยาวชนไทยดีแล้วเหมือนกับดาราเหล่านั้น ซึ่งหลายครั้งดาราเหล่านั้นกลับไปมีข่าวฉาวโจ่งร้ายเสียเอง หลายโครงการล้างผลาญงบประมาณไปเป็นจำนวนมากเป็นเงินแสนเงินล้านกับการสร้าง event ออกข่าว แกล้งข่าว สร้างภาพ แต่เงินงบประมาณที่เหลือลงสู่รากหญ้าลงสู่บุคคลหรือพื้นที่ปฏิบัติงานจริงกลับเหลือน้อยหรือแทบไม่เหลือ แล้วมันจะก่อให้เกิด process ของการทำความดีอย่างแท้จริง ได้อย่างไร?

ที่หนักไปกว่านั้น บางโครงการก็ทำจริงเหมือนกัน แต่มีจุดประสงค์แอบแฝงในการแทรกสอดหลักเกณฑ์ข้อกำหนดต่างๆ เป็นไปเพื่อการหลอกล่อหรือสวาท เข้าองค์กร/สำนัก/ลัทธิ/กลุ่มความเชื่อของตนเอง โดยมักจะไปจับที่ผลประโยชน์จากการที่จะมียอดเงินบริจาค หรือซื้อสิ่งของต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ที่แอบแทรกสอดเข้ามาในเนื้อหาโครงการ แล้วใช้จิตวิทยาหลุมกลุ่มกระตุ้นหรือสะกดจิตให้ทำตามๆ กัน ที่หนักไปกว่านั้นก็คือการสอดแทรกหลักความเชื่อใหม่ๆ ที่บิดเบือนวิปริตไป ให้เข้ามาอยู่ในความคิดความเชื่อของเด็กและเยาวชนไทย ซึ่งก็ถือว่าเป็นโครงการที่เกิดจากความไม่บริสุทธิ์ใจ มีวาระซ่อนเร้นแอบแฝง อันน่าสลดสังเวชใจเป็นที่ยิ่ง จึงสมควรที่ทุกท่านจะช่วยกันระวังและสำเหนียกต่อโครงการแอบแฝงเหล่านี้ด้วยสติปัญญาให้มาก

การประกวดไม่ใช่การแข่งขัน

แต่ “การประกวดคือการปฏิบัติธรรม”

ความคาดหวังที่ผู้ใหญ่ อยากจะเห็นเยาวชนไทยเป็นคนเก่ง รู้จักคิดวิเคราะห์ ทำงานเป็นทีมและมีพลังสร้างสรรค์ ล้วนมาจากความปรารถนาดีของผู้ใหญ่ แต่หากมองลึกลงไปอาจพบความพยายามที่จะผลักดันภาระแห่งอนาคตทั้งหมดไปไว้ที่เด็กก็เป็นได้ เพราะผู้ใหญ่มักจะเฝ้าห่วงใย วิตก กังวล ไปจนถึงอดที่จะเพ่งเล็งตำหนิ ตีติง และกะเกณฑ์ ให้เด็กทำในสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าดีและเหมาะสม ไม่ได้ ดังเช่นที่เราเห็นโครงการประกวดการแข่งขันต่างๆ เกิดขึ้นจากความคิดของผู้ใหญ่ที่พยายามใช้รางวัลล่อหลอกเพื่อปั้นเด็กเก่งมาชื่นใจกัน แต่กลับเกิดผลกระทบให้เด็กไทยและคนไทยกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เสพติดการแข่งขัน จะทำอะไรเต็มที่ก็ต่อเมื่อ

ถูกกระตุ้นให้แข่งขันเท่านั้น ถ้าไม่มีการแข่งขันหรือรางวัลเหยื่อล่อก็อาจจะไม่ค่อยอยากจะทำอะไรที่ดีๆ ไปด้วยตนเอง

ดังนั้นโครงการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติครั้งนี้ จึงแตกต่างจากการประกวดอื่นๆ เพราะเน้นการกระจายโอกาสไปสู่เยาวชนจำนวนมาก ทั่วทุกพื้นที่ของประเทศไทย ให้เป็นผู้นำเสนอโครงการเฉพาะของตนเอง โดยมีหลักคิดและหลักธรรมอย่างสวนกระแสความรู้สึกฝายต่ำที่ทำให้หลงผิดไปเองว่าเป็นการแข่งขัน ให้พัฒนาจิตใจไปสู่ความดีความจริงความงามและความสุข โครงการประกวดโครงการคุณธรรม มีนโยบายและหลักการที่ประกาศชัดเจนมาตั้งแต่ต้นว่า การประกวดไม่ใช้การแข่งขัน แต่ “การประกวดคือการปฏิบัติธรรม” การประกวดเป็นโอกาสที่จะทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ธรรมะเรื่อง โลกธรรม ๘ ที่เข้ามากระทบสัมผัสใจ การได้เงินรางวัลไม่ได้เงินรางวัลคือ การได้ลาภเสื่อมลาภ การได้ตำแหน่งที่ ๑ ที่ ๒ หรือไม่ได้ คือการได้ยศเสื่อมยศ การที่มีคนชื่นชมเมื่อได้รางวัลหรือเข้ารอบ การที่มีคนตำหนิต่อว่าเมื่อตกรอบหรือพลาดรางวัลใหญ่ คือการสรรเสริญนิินทา และความสุขทุกข์ทั้งสุขกายสุขใจทุกข์กายทุกข์ใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสภาวะธรรมที่ต้องเผชิญทั้งสิ้น แต่เราจะให้เยาวชนได้เรียนรู้ที่จะวางใจต่อโลกธรรมทั้ง ๘ เหล่านี้หรือไม่อย่างไร? หรือจะปล่อยให้เขาเผชิญกับมันเองไปตามยถากรรม และถ้าเรามองเรื่องนี้ในมุมใหม่ การประกวดจึงเป็นโอกาสในการปฏิบัติธรรมที่ดีมีคุณค่าอย่างมากมายนั่นเอง

โครงการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรตินี้ จึงมีกระบวนการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมที่จะนำพาเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการของแต่ละโครงการออกจากการแข่งขัน แล้วให้กลับมารักกัน ถักทอสานก้อมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน มีกุศโลบายและสอนวิธีการวางใจต่อโลกธรรมทั้ง ๘ อันเกิดจากการลุ้นผลการประกวดโครงการ จนเกิดการเห็นและเท่าทันกิเลสภายในใจตนและปล่อยวางได้ในที่สุด หลักธรรม พรหมวิหารธรรม ๔ ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางใจในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งก็เป็นโอกาสอันดีที่เยาวชนเหล่านั้นจะได้เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริง และได้รับประโยชน์จากหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ นี้ ไปพร้อมๆ กัน

รักในหลวงที่แท้ ไม่หยุดแค่รักแบบบริโภคนิยม

รักในหลวงที่แท้ ต้องรักสู่การเรียนรู้และพัฒนาตน

คนไทยได้ชื่อว่ามีความรักความภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างมากมายจนมีอาจประมาณได้ ทั้งที่พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกๆ เรื่อง ทรงพระราชทานคำสอนคำชี้แนะที่ดีแก่พสกนิกรชาวไทยมากมายมาโดยตลอด แต่ทำไมคนไทยไม่ค่อยได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติตามอย่างแพร่หลายสักที เดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ เป็นเดือนที่คนไทยแสดงออกความรักต่อพระองค์ท่านสูงสุด ทั้งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด แต่ในเดือนเดียวกันนั่นเอง คนไทยมียอดการเล่นการพนันฟุตบอลสูงมาที่สุด พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัด ทรงมีสุนั้ขทรงเลี้ยงที่ชื่อว่า “คุณทองแดง” เป็นที่รู้จักไปทั่วทั้งประเทศ แต่คนไทยโดยทั่วไปยังคงนำสุนั้ขมาปล่อยทิ้งให้เป็นปัญหาสุขนั้ขจรจัดเหมือนเดิม นี่เป็นเพียงบางตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นเป็นคำถามที่หนักและแรงว่า “คนไทยรักในหลวงแบบไหน?” ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีกระบวนการผันแปรความรักที่คนไทยมีต่อพระองค์ท่านให้เป็นเพียงรักแบบบริโภคนิยม ในโอกาสที่รักในหลวงต้องซ้อ้นซ้อ้นเต็มไปหมดแล้วก็พอใจอยู่แค่นั้น หารู้ไม่ว่าความรักต่อพระองค์ท่านที่แท้ นั้น อยู่ที่การนำ

แบบอย่างที่พระองค์ท่านปฏิบัติ การนำคำสอนที่พระองค์ท่านพระราชทาน มาศึกษามาเรียนรู้และปฏิบัติตาม เพื่อพัฒนาชีวิต ครอบครัว และชุมชนสังคมของตนเอง จนเกิดประโยชน์สุขที่แท้ได้นั่นเอง

ในทำนองเดียวกัน คนไทยเป็นชาวพุทธโดยส่วนใหญ่ แต่เรากับพบเห็นว่าชาวพุทธโดยส่วนใหญ่เหล่านั้นแหละประพฤติตรงข้ามกับคำสอนของพุทธศาสนา แม้คำสอนขั้นพื้นฐานตามหลักศีล ๕ แค่นี้เองก็ยังไม่รักษาไม่ได้ แต่ถ้าให้กราบไหว้บูชาด้วยเงินทองสิ่งของ ก็จะทำกันได้ดีและพอใจกันอยู่แค่นั้น ความรักความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงถูกผันแปรให้เป็นความรักความศรัทธาแบบบริโภคนิยมเช่นเดียวกัน

โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ ไม่ได้ปล่อยให้ปัญหานี้เป็นไปตามยถากรรม แต่ได้จัดวางเงื่อนไขและระบบให้ความรักความศรัทธาต่อศาสนาและต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นความรักความศรัทธาที่แท้ที่นำไปสู่การเรียนรู้และพัฒนาชีวิต ครอบครัว โรงเรียน วัด ชุมชน ให้ได้ โดยกำหนดให้ทุกโครงการต้องน้อมนำและอ้างอิงหลักธรรมและพระราชดำริ/พระราชดำรัส ไปใช้ในการคิดวางแผนและดำเนินงาน และต้องสามารถอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นสอดคล้องและเป็นที่น่าสนใจได้ ซึ่งก็จะทำให้เด็กและเยาวชน ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือศาสดาในศาสนาของตน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นกัลยาณมิตร ให้แก่พวกเขาได้เกิดการเรียนรู้สิ่งที่ดีตามรอยแห่งพระองค์ท่านได้ในที่สุด

๒. โครงการคุณธรรม : การทำดีเชิงรุกอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

โครงการคุณธรรมนี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้ตอบโจทย์ คำทำนายที่ว่าเด็กไทยไม่ใฝ่ดี ละอายการทำดี ทำงานเป็นทีมไม่เป็น คิดวิเคราะห์ไม่ได้ โดยการสร้างเงื่อนไขให้เขาใช้ปัญหาจริงที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะในโรงเรียนหรือในครอบครัวในชุมชน นำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ วางแผน แสวงหาทางแก้ไขร่วมกัน ซึ่งไม่เพียงเข้าใจปัญหานั้นเท่านั้น นี่ยังเป็นโอกาสให้เด็กๆ ได้เชื่อมโยงสู่ตนเอง เพราะคุณสมบัติของโครงการคุณธรรมนั้น พิเศษตรงที่เป็นเรื่องในชีวิตจริง เป็นประเด็นปัญหาจริงๆ ในชีวิต ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ด้วยกันนั่นเอง แต่อาจไม่รู้ตัวก็ได้ ดังนั้น ด้วยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จึงพบทางออกของปัญหาด้วยปัญญา โครงการคุณธรรมจึงเป็นกระบวนการที่นำพาให้เด็กไทยสามารถทำโครงการจริงในชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์นั่นเอง

โครงการคุณธรรมคืออะไร?

โครงการคุณธรรม เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำความดีมีคุณธรรมแบบเชิงรุก โดยให้ผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมการเรียนรู้นี้เอง ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงการ โดยประเด็นที่เลือกทำโครงการนั้นเกิดขึ้นมาจากความสนใจและความคิดริเริ่มของผู้เรียนเอง เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริง ด้วยความพากเพียรพยายามอย่างจดจ่อต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร (ต้องทำงานจริงไม่น้อยกว่า ๒ เดือน) ในลักษณะวิจัยปฏิบัติการ (action research) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทรามทางศีลธรรมและส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ รวมทั้งการขยายความมีส่วนร่วมไปสู่บุคคลต่างๆ ในสถานศึกษาและชุมชนของตนเองหรือชุมชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

แก่นการเรียนรู้คือ “ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา”

อีกนัยหนึ่ง โครงการงานคุณธรรม คือการร่วมกันทำความดีด้วยกระบวนการทางปัญญา

กระบวนการเรียนรู้ที่ดีและสมบูรณ์ของโครงการคุณธรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการสร้างความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันก่อน อันเป็นปัจจัยต้นเริ่มที่สำคัญที่สุด จึงต้องออกแบบและจัดวางเงื่อนไขให้เกิดการรวมกลุ่มกันของผู้รับผิดชอบโครงการจำนวน ๘-๑๐ คน และที่ปรึกษาอีก ๓ คน โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างและความสัมพันธ์ในกลุ่ม ให้สามารถตั้งต้นบวกของแต่ละคนออกมาหากันให้ได้มากที่สุด ซึ่งก็จะทำให้เกิดการใฝ่ดีคิดดีและทำดีร่วมกันออกมาได้อย่างเต็มที่เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน เกิดการซึมซับความดี พร้อมกับมีการเรียนรู้หรือมีกระบวนการทางปัญญาเกิดขึ้นตลอดสาย ตั้งแต่เริ่มต้นระดมความคิด การสังเกตสำรวจสภาพปัญหา ปัญญาตระหนักรู้ในสถานการณ์หรือสภาพปัญหาและสืบสาวถึงสาเหตุ ปัญญาค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพิ่มเติม การรวบรวมประมวลข้อมูล ปัญญาคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ ปัญญาคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำความคิดให้ชัดและเป็นระบบ การคิดวางแผนงาน การร่างโครงการ ปัญญาการปรับประยุกต์จากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ปัญญาการติดตามดำเนินงานปรับปรุงงาน ปัญญาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญญาการประเมินผลสรุปผล และปัญญาการนำเสนอ ตลอดจนสติปัญญาที่จะเท่าทันและสามารถวางใจต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ที่มาถูกต้องสัมผัสใจได้อย่างฉลาดและเป็นกุศลได้ในที่สุด

การพัฒนาการเรียนรู้และคุณธรรมของผู้เรียนผ่านการทำโครงการคุณธรรมนั้น จะเกิดขึ้นควบคู่กันไปจากกระบวนการกัลยาณมิตร, กระบวนการเปิดการเรียนรู้ภายใน (ปรโตโมสะ สู่ สัทธาและโยนิโสมนสิการ), กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (ตามหลักไตรสิกขา-ภาวนา๔) และกระบวนการพัฒนาแบบเวียนรอบต่อเนื่อง (สำหรับผู้สนใจเชิงลึก สามารถอ่านบทความที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ทั้ง ๔ ขั้นตอนนี้ได้เพิ่มเติมจากคู่มือการทำโครงการปี ๒๕๕๑ ทางเว็บไซต์ www.moralproject.net)

โครงการคุณธรรม: การเรียนรู้ชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

โครงการคุณธรรมนั้น เน้นการนำปัญหาในชีวิตจริงมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ หรือ ด้วยกระบวนการทางปัญญา อันพอจะสรุปได้เป็นลำดับขั้นดังนี้

๑) สังเกตปัญหา ระดมความคิด เลือกระบุ วิเคราะห์ เชื่อมโยง “ปัญหา-สาเหตุ” ได้ชัดเจน เห็นความเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันได้ตลอดสาย (จาก “ภายนอก” สู่ “ภายใน” ชีวิตจิตใจของตนเอง)

๒) คาดการณ์และระบุ “เป้าหมาย” ของการแก้ปัญหาให้ชัด ทั้งเป้าหมายในตัวคน (พฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ที่คาดหวัง) เป้าหมายนอกตัวคน (สิ่งแวดล้อม-กายภาพ) เป้าหมายเชิงปริมาณ เป้าหมายเชิงคุณภาพ เป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว

และเมื่อรู้จุดหมายปลายทางชัด การกำหนดทิศทางและการเดินทางก็จะชัดไปด้วย

๓) วางแผนและออกแบบ “ทางแก้” หรือวิธีการทดลองอย่างมีหลักเกณฑ์ ที่แก้ปัญหาได้ตรงจุด (คือแก้ที่สาเหตุ) และถึงพร้อมที่จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

๔) ลงมือทำ พร้อมกับเรียนรู้ แสวงหา ฝึกฝน “คุณธรรมจากภายในตน” ไปสู่ “การแก้ปัญหาภายนอก” ทั้งการเรียนรู้ส่วนบุคคลจำเพาะตน และเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการกลุ่ม

๕) ลงมือปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและเก็บบันทึกข้อมูล ทำตามแผนงานอย่างยืดหยุ่น มุ่งมั่นทุ่มเทแต่ไม่ยึดติดมากเกินไป เรียนรู้อย่างตื่นตัวเท่าทันพร้อมปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแม้มีข้อจำกัดมากมาย

๖) ประมวลผล-สรุปผล ประเมินผลการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ การประเมินตนเอง การย้อนพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และการต่อยอดขยายผล

๗) นำเสนอ สื่อสาร ข้อมูลเรื่องราวการทำโครงการงานผลของการทำงาน ผู้สาธารณะ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการแพร่ขยายความดี-สื่อสารความดี บอกต่อองค์ความรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆ เผยแพร่วิธีการในการทำ ความดี อันจะเป็นการเสริมสร้างค่านิยมการทำ ความดี สร้างแรงบันดาลใจในการทำ ความดีให้กับผู้อื่นต่อไป และเป็น การสืบต่อความดีต่อไปได้ไม่สิ้นสุด

บันได ๖ ขั้นสู่ความสำเร็จ

โครงการคุณธรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่จะต้องคิดและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรม โดยอาศัยพระสงฆ์-ผู้รู้ทางศาสนา ครู หรือ ผู้บริหารเป็นกัลยาณมิตรตั้งแต่เริ่มต้นไปจนเสร็จสิ้นโครงการ ในการให้คำปรึกษา เสริมสร้างพลังและแรงบันดาลใจ สนับสนุนปัจจัยทรัพยากรข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่ผู้ดำเนินการโครงการอย่างใกล้ชิด ในทุกขั้นตอนของการทำโครงการ ซึ่งมี ๖ ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

- ขั้นตอนที่ ๑ การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหา
- ขั้นตอนที่ ๒ การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
- ขั้นตอนที่ ๓ การจัดทำร่างโครงการ
- ขั้นตอนที่ ๔ การดำเนินการโครงการ
- ขั้นตอนที่ ๕ การสรุปประเมินผลและเขียนรายงาน
- ขั้นตอนที่ ๖ การนำเสนอโครงการ

สำหรับรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนนี้ สามารถอ่านได้จากคู่มือการทำโครงการปี ๒๕๕๑ ทาง www.moralproject.net)

๓. การเรียนรู้ที่ไม่จำกัด EDUCATION FOR ALL

ในเมื่อโครงการคุณธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและความดี โครงการคุณธรรมนี้ จึงมีลักษณะที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่มีข้อจำกัดว่าเรียนสายวิทย์หรือสายศิลป์ มีอุปกรณ์เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หรือเปล่า? เป็นนักเรียนประถมหรือมัธยม เพราะคุณธรรมและความดีงามนั้น เป็นเรื่องที่มีคุณค่าที่ควรเข้าถึงของคนทุกคนนั่นเอง

องค์รวมแห่งความดี

ไม่แยกเรื่อง ไม่แยกส่วน แต่ทุกเรื่องสามารถบูรณาการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นวิชาการด้านใดหรือปัญหาของใคร นำองค์ความรู้ทุกด้าน ทุกวิชา ทุกสาระการเรียนรู้

และทุกทักษะที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นศิลปะ-ดนตรี-กีฬา สามารถนำมาปรับบูรณาการใช้ในการทำความดี ทำ การงาน และการสื่อสารประชาสัมพันธ์โครงการได้ทั้งสิ้น

ไม่จำกัดจำนวนคน เพศ วัย สถานะ ระดับช่วงชั้นหรือสายวิชาที่เรียน แต่สนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ให้ได้มากที่สุด แม้ว่าจะมีผู้รับผิดชอบโครงการเป็นกลุ่มเริ่มต้น ๘-๑๐ คนก็ตาม แต่โครงการก็กำหนดเงื่อนไข ให้ผู้รับผิดชอบนี้ต้องคิดวางแผนและดำเนินงานเพื่อขยายหาแนวร่วมต่อไปในรูปของเครือข่ายแกนนำ สมาชิก หรือกลุ่มเป้าหมาย และต้องสร้างความมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนให้มากที่สุด ทั้งครอบครัว(บ้าน) ศาสนา(วัด) และสถานศึกษา(โรงเรียน) โครงการคุณธรรมไม่มีกติกาคควบคุมจำนวนคนที่มาช่วยทำโครงการ หากใครอยาก มาช่วย อยากเข้ามาร่วมทำงาน ก็เข้ามาช่วยเลย โครงการใดยังมีคนมาช่วยร่วมมือด้วยมากเท่าไร โครงการนั้น ยิ่งประสบความสำเร็จ เพราะเท่ากับว่ามีคนมาร่วมทำความดีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

ไม่ติดขัดงบประมาณ เพราะการทำโครงการด้านความดีหรือคุณธรรมนี้ไม่ต้องลงทุนด้วยเม็ดเงิน มาก บางโครงการลงทุนเพียงแรงงานจากสองมือที่คอยเก็บขยะ และเมื่อแยกขยะขายก็ได้ทุนมาเพิ่มอีก บาง โครงการใช้สองมือน้อยๆ บีบขวดให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายในชุมชน บางโครงการมาจากพฤติกรรมช่วยกัน ประหยัดน้ำประหยัดไฟ บางโครงการมาจากการยิ้มไหว้ทักทาย ตัวอย่างของโครงการในลักษณะเช่นนี้มีอยู่ มากมายที่ลงทุนน้อยแต่ได้ผลและมีคุณค่ามาก แต่อย่างไรก็ตาม ก็ต้องมีการลงทุนเม็ดเงินในเรื่องคุณธรรม บ้าง ไม่ใช่ปากบอกว่าเรื่องคุณธรรมความดีสำคัญแต่พฤติกรรมไม่แสดงออกว่าให้ความสำคัญเลย โครงการนี้ จึงออกแบบเป็นพิเศษให้โครงการที่ได้รับคัดเลือกได้รับทุนการสนับสนุนเบื้องต้นจาก สพฐ. และศูนย์คุณธรรม ตั้งแต่ต้นทางของการทำงาน และเชื่อว่าการลงทุนทางด้านคุณธรรมความดีนี้จะเหนียวแน่นและดึงดูดให้ทุกภาค ส่วนในโรงเรียนชุมชนมาร่วมกันลงทุนในเรื่องความดีนี้เพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว ซึ่งก็พบว่าเป็นจริง เพราะหาก ว่าเงินทุนที่ได้รับไม่พอกกลุ่มทำงานกลับมีวิธีการหาทางออก ขอความช่วยเหลือในรูปแบบอื่นๆ ด้วยตัวเองได้อีก อย่างน่าอัศจรรย์ เพราะความดีย่อมเหนียวแน่นความดีมาหากัน เช่นได้รับการบริจาคและความช่วยเหลือจากผู้ ที่ศรัทธาและนิยมชมชื่นในการทำความดีของกลุ่มเยาวชน เรียกว่าบุญต่อบุญนั่นเอง

ดังนั้นโครงการคุณธรรม จึงเป็น **WIN-WIN SITUATION** กล่าวคือ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและทุกฝ่ายก็ ได้รับประโยชน์สุขร่วมกันทั้งหมด กล่าวคือ ปัญหาต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชนได้รับการพิจารณาและแก้ไข เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังบ่มเพาะซึมซับและเรียนรู้คุณธรรมความดีงามต่างๆ ด้วยความรู้สึกเป็น เจ้าของ เด็กและเยาวชนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดเชิงระบบ คิดประเมินค่า ฯลฯ ผ่านการทำโครงการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เด็กและเยาวชนได้รับการฝึกทักษะการ ทำงานจริง การทำงานเป็นระบบ ความรับผิดชอบต่องาน และได้รับการฝึกทักษะทางสังคมผ่านกระบวนการ ทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ในระยะเวลายาวนานพอสมควร และเมื่อโครงการนั้นๆ ได้มีการขยายผลไปถึงการ แก้ปัญหาในครอบครัว วัด ชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง พระสงฆ์ และคนในชุมชนก็จะได้รับอานิสงส์แห่งประโยชน์ สุขนั้นด้วย ผู้บริหารและคณะครูอาจารย์ก็จะเบาใจสบายใจไม่ต้องกังวลเครียดกับปัญหาที่สั่งสมไว้มากมายโดย ไม่มีการแก้ไข แต่ปัญหาเหล่านั้นกลับแปรเปลี่ยนเป็นผลงานที่มีความโดดเด่นและน่าชื่นชมแทน นอกจากนี้ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และศึกษานิเทศก์ ยังสามารถนำข้อมูลและผลจากการทำโครงการคุณธรรมมาทำการวิจัย ให้เป็นผลงานที่มีคุณค่า ได้อย่างมีคุณภาพและเกิดประโยชน์แท้จริงได้อีกด้วย